

*SUSTAINABLE AND INTEGRATED PEST CONTROL IN
AZERBAIJAN*

**AZƏRBAYCANDA ZƏRƏRLİ
ORQANİZMLƏRƏ QARŞI DAVAMLİ VƏ
İNTEQRASIYA EDİLMİŞ NƏZARƏT**

*Khoshgadam Alasgarova, ekspert-agronon, Azerbaijan
17-20 november 2022, Antalya, Turkey*

KOMPLEKS MÜBARİZƏ TƏDBİRLƏRİNİN İNTEQRASIYASI (MƏLUM MÜBARİZƏ TƏDBİRLƏRİNİN SƏMƏRƏLİ ƏLAQƏSİ)

“İnteqrir bitki mühafizəsi iqtisadi, ekoloji və yol verilən toksikoloji üsulların çoxşəkili sistemi olub, zərərli orqanizmlərin sayını iqtisadi zərərvermə həddindən aşağı saxlamağa imkan verir və bunun əsasında təbii məhdudlaşdırıcı amillərin düzgün qiymətləndirilməsi və idarəedilməsi mexanizmləri durur”.

İnteqrir nəzarət proqramında zərərli orqanizmlər ilə mübarizədə **tüfeylilərin** və **yirticilərin mühafizə olunması** və **onların faydalı rolundan istifadə olunması qarşıya məqsəd qoyulur**. Kənd təsərrüfatı birkilərinin zərərli orqanizmlərdən mühafizəsində inteqrir mübarizə sistemini ənənəvi kompleks mübarizə tədbirindən fərqləndirən əsas prinsip bununla bağlıdır.

MƏSƏLƏNİN VACİBLİYİ

- ▶ Son illər bitkiçilik sahəsində zərərli orqanizmlərə qarşı mübarizə üsulu kimi əsasən kimyəvi mübarizədən istifadə olunur ki, bu da ətraf mühitin zəhərli kimyəvi maddələrlə həddindən artıq çirklənməsinə, ekoloji problemlərin yaranmasına, dolayısı ilə insan sağlamlığına mənfi təsirlərini göstərmiş olur.
- ▶ Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 06 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi”nin, həmçinin 29 aprel 2019-cu il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında qida təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə dair 2019-2025-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın Tədbirlər Planlarında Əsas kənd təsərrüfatı bitkilərinin zərərli orqanizmlərdən mühafizəsi üzrə İnteqrir mübarizə sistemlərinin hazırlanması və tətbiqinə dair tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Görülən işlər

- ▶ Sözügedən tədbirlərin icrası çərçivəsində Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi və Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi tərəfindən bir sıra ölkələrin bu sahədə təcrübələri araşdırılmış və müəyyən təhlillər, ümumiləşdirmələr aparılmışdır. Bu araşdırmaların və təhlillərin aparılması üçün Qida Təhlükəsizliyi Agentliyində Bitki sağlamlığı şöbəsində xüsusi komissiya yaradılmışdır.
- ▶ Komissiya tərəfindən vaxtaşırı Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin müvafiq Elmi-Tədqiqat İnstitutlarının (Bitki Mühafizəsi və Texniki Bitkilər Elmi-Tədqiqat İnstitutu, Tərəvəzçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutu, Əkinçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutu, Meyvəçilik və Çayçılıq Elmi-Tədqiqat İnstitutu) mütəxəssisləri ilə birgə görüşlər keçirilir, əsas kənd təsərrüfatı bitkiləri üzrə inteqrir mübarizə tədbirləri sisteminin hazırlanması üzrə birgə fəaliyyətlər müəyyənləşdirilir.
- ▶ Bir sıra bitkilər üzrə İnteqrir bitki mühafizəsi tədbirləri sisteminin ilkin variantları hazırlanmışdır.

➤ Azərbaycan Respublikasında Bitki mühafizəsi sahəsinin fəaliyyətinə iki Dövlət qurumu nəzarət edir:

➤ 1. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi:

-Aqrar Xidmətlər Agentliyi:

- Respublika Bitki Mühafizəsi Mərkəsi və onun regionlarda yerləşən rayon Bitki Mühafizəsi Mərkəzləri

-Elmi-Tədqiqat İnstitutları

➤ 2. Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi:

➤ -Bitki Sağlamlığı şöbəsi və onun yerli qurumları

İnteqrir mübarizə

Profilaktiki tədbirlər

Karantin tədbirləri

Proqnoz və xəbərdarlıq

Qırıcı tədbirlər

Mexaniki mübarizə

Aqrotexniki mübarizə

Kimyəvi mübarizə

Fiziki mübarizə

Bioloji mübarizə

Fitosanitar monitoring

➤ *Fitosanitar monitoring – müəyyən ərazidə fitosanitar vəziyyətin analizi, qiymətləndirilməsi və proqnozu üçün praktikada həyata keçirilən fitosanitar tədbirdir.*

➤ *Fitosanitar monitoringin ardıcıl mərhələləri:*

- *müşahidə aparılır*
- *məlumatlar toplanır*
- *təhlil olunur*
- *qiymətləndirilir*
- *proqnozlaşdırılır*

Fitosanitar monitoring

➤ *Monitoring nəticəsində orqanizmlərin göstəricilər üzrə ehtimal olunan səviyyələri müəyyən olunur:*

- *inkışaf və zərərvurma intensivlikləri;*
- *miqdar və yayılmaları;*
- *bitki mühafizə vasitələrinə tələbat;*
- *tətbiq üsulu, miqdarı və s.*

İnteqrir Bitki mühafizəsi sisteminin əsas prinsipləri

- ▶ Əkin və səpin sahələrində elmi əsaslandırılmış üsullarla daimi monitorinqlərin aparılması: əkinlərdə bitkilərin inkişafı, sağlamlıq dərəcəsi, zərərli orqanizmlərlə yoluxması hallarının müəyyənləşdirilməsi;
- ▶ Bitki mühafizəsi tədbirlərinin aparılması üzrə qərarlar qəbul edilən zaman kimyəvi və ya qeyri-kimyəvi üsulların ekoloji və iqtisadi cəhətdən araşdırılması, təhlilin nəticələrinə əsasən mübarizə tədbirlərinin vaxtında yerinə yetirilməsi və zəruri hallarda kimyəvi dərmanlamadan istifadə olunması;
- ▶ Müşahidə olunan zərərli orqanizmlərin tamamilə məhv edilməsi deyil, onların sayının iqtisadi ziyanlı həddin altında saxlanılması;
- ▶ Zərərli orqanizmlərə qarşı ayrı-ayrılıqda deyil birgə, bir birini tamamlayacaq şəkildə mübarizənin planlaşdırılması;

İnteqrir Bitki mühafizəsi sisteminin əsas prinsipləri

- ▶ Digər zərərvericilər də nəzarətdə saxlanılmaqla ən çox zərər verən zərərli orqanizmlərə qarşı mübarizənin aparılması;
- ▶ Təbii düşmənlərin (xeyirli həşəratların) qorunması, çoxalmaları üçün önləmlərin alınması;
- ▶ Əkinlərdə kimyəvi mühafizə vasitələrinin tətbiqinin zəruri olduğu hallarda qəbul edilən qərarların ölçülüb biçilməsi, kimyəvi preparat, təsiredici maddəsi, məsarif norması, tətbiq vaxtı və çiləyici texnikanın düzgün müəyyən edilməsi, çiləmələrin sayı və məsarif normasının konkret şəraitə uyğunlaşdırılması və minimuma endirilməsi.

İnteqriq mübarizə sisteminin tətbiqinin üstünlükləri

- ▶ davamlı istehsalın təmin edilməsi;
- ▶ məhsulun tərkibində pestisid qalıqı riskinin azaldılması, keyfiyyətli məhsul istehsalı;
- ▶ istehsal olunmuş məhsulun ixrac imkanlarının genişlənməsi;
- ▶ istehsalçının gəlirlərinin artması;
- ▶ insan sağlamlığı və ətraf mühitin qorunmasının təmin edilməsi;
- ▶ bitki mühafizəsi üzrə maliyyə məsrəflərinin azaldılması;
- ▶ zəhərlənmə riskinin aşağı salınması.

İBM-in tətbiq imkanları

Respublikamızda kiçik torpaq sahəsinə malik olan təsərrüfatların üstünlük təşkil etməsi elmi innovasiyaların istehsalata tətbiqini çətinləşdirən əsas amil kimi qalmaqdadır və bu amil İBM-in tətbiqində də özünü göstərir.

İBM-in tətbiqinin reallaşdırılması üçün aşağıdakı tədbirlərin görülməsi tövsiyə olunur:

- ▶ İBM-ə dair təlim materiallarının hazırlanması;
- ▶ KTN-in yerli qurumlarında çalışan mütəxəssislər üçün təlimlərin keçirilməsi;
- ▶ İBM-in üstünlükləri barədə kənd təsərrüfatı məhsulu istehsalçıları arasında izahat, maarifləndirmə işlərinin aparılması;
- ▶ İBM-in tətbiqini həyat keçirən təsərrüfat subyektlərinin stimullaşdırılması
- ▶ İBM-ə dair video çarxların hazırlanması, buklet və vərəqələrin nəşri və yayımı

MEYVƏ BAĞLARINDA
XƏSTƏLİK VƏ ZƏRƏRVERİCİLƏRƏ
QARŞI İNTEQRİR MÜBARİZƏ
TƏDBİRLƏRİ

Qurbanov İ.S., Sadıqov Ə.N., Sadıqova N.M.,
Əliyev F.Q., Süleymanova S.C.

Meyvəçilik və Çayçılıq Elmi-Tədqiqat İnstitutunun "Meyvə bağlarında xəstəlik və zərərvericilərə qarşı inteqrir mübarizə tədbirləri" adlı yeni kitabı nəşr edilib.

Kitabda bitki mühafizəsi sahəsində fitosanitar tədbirlər, xəstəlik və zərərvericilərin təyini metodları, mübarizə tədbirlərinin növləri, meyvə bitkilərinin ən təhlükəli xəstəlik və zərərvericiləri, qida çatışmazlığından meyvə bitkilərində əmələ gələn xəstəliklər, gübrələrdən istifadənin aqrokimyəvi əsasları, fertiqasiya, becərmə rejiminə nəzarət edən kompüter sistemləri, feromon tələlər, bioloji mübarizə agentləri, mikrobioloji preparatlardan istifadənin üstünlükləri haqqında geniş məlumat verilib.

*Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi Aqrar
Elm və İnformasiya Məsələhət Mərkəzi Meyvəçilik və Çayçılıq
Elmi-Tədqiqat İnstitutu*

**İNTENSİV TIPLİ MEYVƏ BAĞLARINDA XƏSTƏLİK VƏ
ZƏRƏRVERİCİLƏRƏ QARŞI İNTEQRİR MÜBARİZƏ
TƏDBİRLƏRİ PROQRAMI**

- ▶ Mübarizədə məqsəd zəhərli kimyəvi maddələrin kütləvi halda tətbiqindən zəruri hallarda tətbiqinə keçərək yüksək nəticə əldə etməkdən ibarətdir. Miqdarından artıq istifadə olunan hər bir pestisid insan və ətraf aləm üçün təhlükəlidir, gələcəkdə xəstəlik və zərərvericilərin davamlı populyasiyalarının əmələ gəlməsinə səbəb olmaqla mübarizə işini çətinləşdirir.

“Pambıq istehsalında zərərli orqanizmlərə qarşı inteqrir mübarizə tədbirlərinin tətbiqi”

Bitki Mühafizə və Texniki Bitkilər Elmi-Tədqiqat İnstitutunda (BM TBETİ) “Pambıq istehsalında zərərli orqanizmlərə qarşı inteqrir mübarizə tədbirlərinin tətbiqi” mözvsunzda keçirilmiş elmi-praktiki seminarda bu barədə ətraflı müzakirə aparılıb.

- ▶ Kənd təsərrüfatında zərərli orqanizmlərə qarşı inteqrir mübarizə ilə bağlı fermerlərin maarifləndirilməsi həyata keçirilir. Bununla bağlı Xaçmazda keçirilən görüşdə Aqrar Xidmətlər Agentliyinin və elmi-tədqiqat institutlarının rəhbərləri və əməkdaşları, BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) nümayəndələri, həmçinin bölgə fermerləri iştirak edib.
- ▶ Tədbirin əsas məqsədi fermerləri zərərli orqanizmlərə qarşı inteqrir mübarizə (İntegrated Pest Management - IPM) tədbirlərinin prinsipləri, üstünlükləri, pomidor bitkisinde inteqrir mübarizə tədbirləri barədə məlumatlandırmaq, həmçinin layihə çərçivəsində əldə olunmuş müsbət nəticələri təşviq etməkdir.

**TUMLU VƏ ÇƏYİRDƏKLİ MEYVƏ BAĞLARINDA
İNTEQRİR MÜBARİZƏ TƏDBİRLƏRİ SİSTEMİ
ÜZRƏ TƏLİMAT**

**ÖRTÜLÜ VƏ AÇIQ ŞƏRAİTDƏ TƏRƏVƏZ
ƏKİNLƏRİNDƏ İNTEQRİR MÜBARİZƏ
TƏDBİRLƏRİ SİSTEMİ ÜZRƏ**

TƏLİMAT

**KARTOF ƏKİNLƏRİNDƏ İNTEQRİR MÜBARİZƏ
TƏDBİRLƏRİ SİSTEMİ ÜZRƏ TƏLİMAT**

**ÜZÜM BAĞLARINDA İNTEQRİR MÜBARİZƏ TƏDBİRLƏRİ
SİSTEMİ ÜZRƏ TƏLİMAT**

**TAXİL ƏKİNLƏRİNDƏ İNTEQRİR MÜBARİZƏ
TƏDBİRLƏRİ SİSTEMİ ÜZRƏ
TƏLİMAT**

DİQQƏTİNİZƏ GÖRƏ MİNNƏTDARIQ

